

ЧУДОТВОРНІ ОБРАЗИ ЧЕРКАЩИНИ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА ІКОНОГРАФІЧНА СВОЄРІДНІСТЬ

(Байбузівська ікона Богородиці, Мошнівська
Сухо-Калигірська ікона Богородиці)

УДК 7.046.3(477.4) "17/18"

Леся КОРЖ,

здобувач Інституту Народознавства
НАН України ім. М. Рильського
м. Черкаси, Україна

Анотація. Особливості іконографії, характер письма та місця знаходження двох православних чудотворних образів: «Мошнівської Сухо-Калигірської ікони Богородиці» та «Байбузівської ікони Богородиці». Історія виникнення образів та їх канонічна догматична основа, чудотворні дії та прославлення на теренах Черкащини.

Ключові слова: православна чудотворна ікона, догматичне вчення Церкви, іконописний канон, характер письма, іконографія образів Богородиці й Богонемовляти.

Чудотворна ікона як об'єкт релігійного поклоніння та високої мистецької цінності, нині приваблює до себе увагу і поціновувачів канонічної православної традиції; приваблює й простих паломників, які щиро потребують духовного чи тілесного зцілення; приваблює і науковців, які намагаються дослідити її феномен. Чудотворення в декого викликає острах і невір'я, в декого народжує здивування і перші спроби пізнати трансцендентність світу; а декого щодня молитовно утверджує в давно обраному шляху до Бога. Православна ікона, водночас, є мистецтвом строго регламентованих Церквою форм, і мистецтвом надзвичайно чутливим в своїй відкритості до життєдайного струменю Божественної творчої Любові. Чудотворними Православ'я вважає всі образи Господа Ісуса Христа, Богородиці, Святих, ікони Празників, що написані та освячені згідно канону; а також, Церква прославляє образи, відомі зціленнями, мироточивістю чи благодатною сльозою. Феномен чудотворних ікон, не завжди вписується по іконографії, формі, матеріалу чи по кольоровому звучанню образу в традиційні вимоги, але все ж, завжди приймається на віру, зберігаючи актуальність свідчення про Божественні Начала в нашому житті.

На Черкащині знаходяться наступні відомі нам прославлені Церквою та описані в історичних джерелах пам'ятки: ікони Богородиці, що походять з Свято-Покровського Красногіського жіночого монастиря, міста Чигирин, сіл Мошни та Байбузи; ікони Казанської Богородиці, Святого мученика Пантелеймона та Великомучениці Варвари, що знаходяться в ново-збудованому Свято-Михайлівському соборі міста Черкас; багато місцево шанованих образів та унікальний своєю мироточивістю образ Страждущого Спасителя з колекції Уманського краєзнавчого музею.

В даній розвідці ми зупиняємо свою увагу на «Сухо-Калигірській іконі Богородиці» з Спасо-Преображенського храму села Мошни та на «Байбузівській іконі Богородиці» з Свято-Успенського храму села Байбузи Черкаського району. Тактовно торкнувшись через ці образи Богородиці до повного есхатологічних таємниць християнства: розглянемо їх в історичному контексті та визначимо іконографічну своєрідність, спробуємо пізнати нескінченність духовного світу в завершеній матеріальності іконописної форми.

Першою є історія «Сухо-Калигірської ікони Богородиці» з Спасо-Преображенського храму села Мошни. Оригінал з якої він був списаний знаходився у Іоанно-Богословській церкві села Суха Калигірка Катеринопільського району до свого загадкового зникнення в 1961-ому, за іншою версією до 1968-му році. Ще з XVIII століття в регіоні існує переказ, про перебування образу Богородиці в домі одного з перших мешканців селища й про те як було помічено сльози що течуть з очей Богоматері та про призначення розслідування цього явища. За свідченням, образ щільно загорнули хустинами, закрили, підставили скляний посуд і певний час тримали в неопалюваній хаті, щоб не допустити випаровування вологи від тепла. Але не дивлячись на всі ці засоби перестороги, у посуді знову з'являлася рідина, що краплями стікала від образу, незважаючи на перестороги з обличчя Богоматері текли сльози. За згадками першим чудом милості Божої, що звершилось при цій іконі стало зцілення після пристрасної молитви дячка Микити, який був незрячим. У записах Іоано-Богословської церкви села Суха Калигірка збереглись чимало заяв від приватних осіб та священників про те, що тут в різний час звершувались одужання хворих та інші незвичайні явища. За свою силу «Сухо-Калигірська ікона Божої Матері» почала пошановуватися в

народі в її честь було створено акафіст, і нині достатньо часто з неї роблять списки до інших церков краю.

За розповідями старожилів список з цього чудотворного образу Богородиці з Сухої-Калигірки з'явився в Свято-Вознесінському Мошногірському монастирі лише в 1860 році. Автор його нам невідомі: можливо він був зроблений в майстернях Мошногірського монастиря, а можливо замовлений його монахами в професійних лаврських іконописців. Як і в більшості тогочасних ікон призначених для церковних іконостасів – основними матеріалами образу стають дерево, левкас, олійна фарба та позолота. В 1926 році, а за іншою версією в 1930 році коли монастир був закритий, монахи таємно перенесли образ до Мошен, в єдино діючий тоді на околицю Спасо-Преображенський храм.

У 1819-му році Мошни як шлюбний посаг перейшли у власність Єлизавети Ксаверіївни Браницької, чоловіком якої був граф Михайло Семенович Воронцов, достатньо багата та прогресивна на той час людина. Єдиний в селі дерев'яний храм на той час простояв вже більше ста років, і зовсім не радував око: його дерев'яна конструкція місцями вже почала підгнивати та руйнуватись. Тому графом було прийняте рішення про побудову нового храму з цегли, запроектованого у незвичайному для цієї місцевості архітектурному стилі романтизму з елементами тюдорівської готики.

Будівництво храму розпочалося 1830-го року, його архітектором було призначено Георгія Івановича Торчеллі (1800-1843). У власності Воронцових був свій цегельний завод, на межі між Мліївом та Городищем, і тому цеглу для будівництва храму виготовляли місцеві майстри з місцевих матеріалів. Будівля Спасо-Преображенського храму повністю змурована із паленої цегли жовтого кольору розміром 260x140x70 мм. Будівництвом церкви керував інженер-підпоручик Терентій Акимович Ступніков. Фундамент будівлі має форму латинського хреста, що лежить своєю вершиною на схід, – для його створення були спеціально виготовлені блоки із цегли, розміром 360x140x180 мм. Закладено храм було позад тоді діючої дерев'яної церкви, і тому нова споруда дещо відійшла від традиційного місця для будівництва церков в Мошнах на схід. Спасо-Преображенська церква є базилікальною за архітектурним типом, має неф та трансепт, величну вежу дзвінниці над притвором. Габарити пам'ятника 44x20x39,9 метрів. На

той час його було добре видно й зблизька, й здалеку: по всій рівнині навколо села, з круч коло Мошногірського чоловічого монастиря, та з перлини тогочасного паркового мистецтва палацу Золотопарку в Мошногорах. Будівництво храму було завершене повністю в 1839-му році, а діяти він почав лише 1840-го року, після повного чину освячення проведеного 6 серпня 1840-ого року Філаретом (Амфітеатровим), митрополитом Київським і Галицьким.

Іконографічний тип «Мошнівської Сухо-Калигірської ікони Богородиці» можна віднести до канону «Елеуси» («Замилування»), хоча в його емоційному характері та в композиції є надто сильно відчутними зміни сформовані під впливом Західно-європейського релігійного малярства. Письмо образу доволі професійне, а врахувавши поєднання різноманітних технік (олійного живопису, гравірування по левкасу та позолоти) його можна назвати навіть багатим. В характері образу присутні риси еkleктизму, найбільше виявленого в манірних вигинах тіла та емоційно екзальтованих жестах Богородиці та Богонемовляти, в стилістиці письма ликів та рук, ритмах драпірування одяжі. Про певну вільність трактування майстром іконописних традицій свідчить і наступне: з канонічних трьох зірок що символічно означають Приснодівство Владичиці на чолі та правому плечі – зображено лише дві, третя упускається, – будучи перекритою фігурою Спасителя. При написанні ікони витримано основні правила щодо символіки кольору; туніка Богородиці – синя, Її мафорій і покривало – червоний; хітон Ісуса Христа – білий, Його гіматій – насичено золотистий. Верхній одяг Богородиці багато прикрашений золотими рослинними мотивами, туніка, мафорій і покривало мають широку орнаментальну кайму написану золотом. Одяг Богонемовляти вирізняється лаконічною трактовкою чистого неорнаментованого тла хітону та гіматію; вбрання Його відмінно від канонічного способу зображення є підперезаним, що можливо видимо натякає глядачеві на подальше сповнене Божественної простоти життя Царственного Сина Богородиці.

Зображення Богородиці та Богонемовляти, загалом є відповідним до православних іконописних канонів у трактуванні ликів та рук, в їх нахилах; хоча все це написане доволі реалістично з елементами маньєризму, проявленого в розміщенні, в формі та в пропорціях рис облич, в пластичності та чутливості їх характеру, в особливості світлотіньового моделювання. Весь

одяг здебільшого змальовано площинно, хоча трактування складок мафорію та покривала ледь відчутно відрізняється від трактування туніки, хітону і гіматію. Більш помітною є різниця в стилістиці письма личного і доличного, – і тому виникає думка про те, що авторів в цієї ікони могло бути і декілька, атже ми знаємо що за давньою традицією в станковому та монументальному іконописі існував раціональний розподіл праці в якому одні майстри писали лики, руки, стопи; інші – одяг, фігуру. Внутрішня композиційна структура обидвох фігур на іконній площині є ніби нерозділеним, єдиним організмом, і лише нюанси настрою виражені в пластиці фігур відрізняють Богородицю та Богонемовля. Помітним є що психологія їх співвідношень між собою сформована під впливом сильної емоції неспокою, яка можливо виникає через акцентування іконописцем саме на ілюстративності сюжету. При всіх цих змінах практично непомітними стають характерні риси іконографічного типу Богородиці «Елеуса» («Замилування») і майже зовсім зникає ніжність любовного дотику Матері і Сина, внутрішня рівновага динамічних в своїй тихій радості образів.

У «Мошнівській Сухо-Калигірській іконі Божої Матері» обидві фігури дещо зміщеними вліво: Діва Марія ніби відхилилася від неочікуваної звістки про майбутню долю свого Божественного Сина і ледь торкаючись долонями бережно притримує Його маленьку фігуру, – Ісус смиренно й слухняно повторює рух Богородиці, але голівкою розвернувшись від Неї в самотійній проекції за власним, тільки що сформованим бажанням подвигу Духу; Він вже в думці йде назустріч глядачеві. Погляд Діви Марії спокійно самозаглиблений, але вже ніби вражений передчуттями хресних мук Спасителя; немовля Ісус серйозно й запитально заглядає у вічі глядачу, Його права рука вільно почиває на коліні, ліва – лежить на сфері. Оптичним центром іконної площини стає зірка Приснодівства на чолі Небесної Владичиці Діви Марії: вона завершує і трохи заспокоює збурений і переповнений емоцією силует обидвох фігур, симетрично втримуючи в рівновазі надрухливі форми Богородиці й Богонемовляти. Простір в правій верхній частині ікони, що утворюється через видиму асиметрією абрису обидвох фігур ніби дозволяє нам самотійно передбачити майбутні події життя й проповіді Ісуса Христа, Його Розп'яття та Воскресіння. Золоте тло ікони повністю вкрите гравіруванням по левкасу; промені й німби не створюють силуетних форм, а діють лише

графічно, і тому на їх тлі контрастно й емоційно виділяється експресивний силует фігур Богородиці й Богонемовляти.

У православному світі є надзвичайно багато чудотворних ікон Богородиці «Елеуса» («Замилування»), і ми можемо впевнено говорити, що саме цей іконографічний тип найповніше розкриває близькі й зрозумілі кожному християнину скорботні почуття материнської любові, яка несе Свого Сина в світ жорстокості й неприйняття. В цій іконі показано те, що кожним християнином проживається в служінні власній сім'ї, власному місту й власному народу. Образ розкриває співзвучні нам всім почуття Ісуса Христа, який свідомо втілюючись в земному вразливому смертю Своему Пречистому Тілі йде на страждання: на фізичні муки Розп'яття, а й набагато важчі за них муки, через неприйняття ближніми Його Любові. В цій іконі також розкривається догматичне вчення в якому Ісус Христос символізує таємничість Божественного Причастя, а Богородиця – Церкву Христову в якій Воно відбувається. Такою метафоричною мовою ікона Богородиці «Елеуса» («Замилування») презентує одну з основних ідей християнства, що виражає повноту любові між Богом та людиною, можливу лише в лоні Церкви, й під покровом Владичиці. Також, фігури Богородиці й Богонемовляти з догматичної точки зору символізують небесні й земні начала, божественну благодать й людські благі дії й поривання, а чудотворна взаємність Їх любові виражається дотиками ликів, тіл та єднанням німбів.

Після перенесення «Сухо-Калигірської ікони Божої Матері» до Мошен віруючі вголос не говорити про святиню, боячись, щоби не місцева влада його не знищила. Під час Великої Вітчизняної війни в Мошногірських лісах розгорнувся партизанський рух під керівництвом Палехи, а 18 серпня 1941 року фашистські війська окупували Мошни. З метою покари та психологічного тиску на партизан, німці з поліцаями вирішили загнати до храму місцевих жителів, що носили передачі одягу та харчів до лісу. Як згадують в Мошнах, не знаючи що їх очікує, полонені підносили слізні молитви до чудотворного образу Богородиці й наступного ранку їх просто відпустили. Можливо, ця ікона захистила храм і у радянські часи, вберігши його від долі багатьох інших церков регіону, перетворених на склади органічних добрив, на клуби чи конюшні. Також одне з чудес в наш час Богородиця явила 2002 року, коли під час хрестного ходу на храмове свято в небі над святковою

процесією з'явилася згряя птахів, а згодом хрест із хмар: так усі віряни Спрасо-Преображенського храму впевнилися, що Божа Матір благословляє їх благі починання.

«Мошнівська Сухо-Калигірська ікона Богородиці», як й ікона з Сухо-Калигірки з якої вона була колись списана, за два століття прославилась чудотворіннями на Мошнівських землях, і тому за звичаєм характерним для православної Церкви була прикрашена срібними та золотими ювелірними виробами, пожертвуваними людьми зціленими за її поміччю. Можливо, саме ці дарунки й спокусили злодіїв, – осінньої ночі 2006 року храм пограбували, а крадіїв досі не знайшли. Нині в Спасо-Преображенському храмі знаходиться новий список з чудотворного образу «Сухо-Калигірської ікони Божої Матері».

Другим особливо шанованим на Черкащині чудотворним образом є «Байбузівська ікона Богородиці» що нині знаходиться в Свято-Успенському храмі села Байбузи. Про найпершу Байбузівську церкву Л. І. Похилевич повідомляє наступне: «Церква дерев'яна, в ім'я Успіня Божої Матері, з дзвіницею, збудована в 1796 році». Також він зберігає для нас і таку подробицю: що зведено цю церкву «ретьельністю байбузівського жителя Федора Ладона та сприянням інших жителів». Діяти вона почала з 1796 року, а в 1851 році коштами прихожан, була реставрована. Ця церква простояла понад сто років і у 1909 році, а за іншою версією в 1903 році була замінена новою дерев'яною. На її будівництво було пожертвувано 3 тис. рублів від парафіян, 7 тис. рублів від церкви, 26 тис. рублів від спадкоємниці роду Воронцових графині К. А. Балашової. За деякими відомостями, в 1936 – 1939 роках цю церкву розібрали й побудували з її деталей та на її фундаменті школу, що згоріла під час Великої Вітчизняної війни. Сучасного вигляду церква набула вже в 2000 році, а з 2001 року в ній розпочато постійні богослужіння. Чин освячення храму проводить митрополит Черкаський і Канівський Софроній (Дмитрук).

Історія чудотворної «Байбузівської ікони Богородиці», перлини Свято-Успенського храму села Байбузи має і суперечностей, і таємниці. За давніми переказами одного дня сільські жителі, прийшовши по воду до криниці в центрі села, випадково знайшли цей образ на цямринні та занесли свою знахідку до найпершої з відомих нам байбузівських дерев'яних церков. Хоча історик Л. І. Похилевич свідчить про те, що цю визначну пам'ятку Церкви до села було принесено разом з ін-

шими іконами зі скасованої Свято-Успенської церкви села Мліїв. За його ж записами, ми можемо ознайомитись і з благодатними діями, проявленими від ікони. Першим відбулось зцілення жінки, що страждала десятилітньою недугою – відбиранням ніг. Прийшовши сюди за велінням, отриманим в сновидінні, перед цим образом вона отримала одужання через молитовне спілкування з Божою Матір'ю. Наступні чудесні дії відбулися в 1830-1831-х роках, коли під час епідемії холери по всіх околицях померло багато людей, а село Байбузи «було під покровом небесного заступлення, і воно одне не піддалося згубній заразі, хоча болота навколо ще не були осушені». Також, за благодатною допомогою Божої Матері та Її Сина стало можливим зцілення п'ятирічної дитини в 1832 році. Дівчинка, яка від народження не могла ходити, побувши біля ікони зо дві години, встала та самостійно побігла до своєї матері. І вже після цього випадку образ місцеві жителі стали вшановувати як явлену чудотворну «Байбузівську ікону Божої Матері».

Свідчення про те, що цей образ Богородиці канонізовано офіційним шляхом, ми отримуємо за документами, написаними церковним істориком, академіком, почесним членом багатьох наукових співтовариств, митрополитом Київським і Галицьким Євгенієм (Болховітіним) (1767-1837). Митрополит особисто брав активну участь у дослідженні явища чудотворіння Байбузівської ікони Божої Матері та на основі них визнав, – разом з усіма околицьними жителями, що стікалися в Байбузи в незліченній кількості для поклоніння образу, – її чудодійну силу. Пізніше, у виданому ним Київському місяцеслові, було ухвалено святкувати на честь чудотворної «Байбузівської ікони Богородиці» в 26-ий день місяця грудня. В 1832 році за розпорядженням духовного начальства, образ перенесли в Києво-Печерську Лавру для подальшого підтвердження його благодатної дії. За клопотанням байбузівського церковного старости Федота Максимовича, який мав родинні зв'язки з київською знаттю, ікона була повернута до Байбузів лише через тривалий відрізок часу, а за іншою версією повернуто було лише її точний список. У сучасній Православній енциклопедії «Древо» розповідь про ікону завершується так: «Звісток про подальшу долю Байбузівської ікони нема. Приведені в письмових джерелах 1830-1850 років відомості про її місцеперебування в Успенській церкві Києво-Печерської Лаври та про особливо

встановлене там її святкування, не знаходять ні підтвердження, ні навіть згадки в пізніших путівниках і описах Лаври».

Повернення чудотворної ікони чи її списку відбулось аж на початку ХХ століття: з Києва до села Сокирної образ Богородиці переправили Дніпром. Під час святкової, зі співом процесії, що радісно на руках несла ікону до Байбузів, відбулось нове чудо: нечувана по силі літня спека та засуха різко змінилися сильним благодатним дощем. Відтоді «Байбузівська Чудотворна ікона Божої Матері» постійно перебуває на Черкащині, а від поверненого з Лаври списку ікони, якщо це не був навіть сам оригінал, жителі Байбуз продовжують відчувати небесне заступництво у ХХ столітті, та вже й в нинішньому – ХХІ столітті.

У 30-тих роках минулого століття дерев'яна церква була зруйнована, а ікони були опоганені, чудотворний список розколотий: Богонемовля від'єднане від Богоматері. Вцілілі ікони переховував то в своєму будинку, то в копицях сіна, син останнього священика – Микола. Одного разу під час війни власники будинку, де зберігалась обидва уламки ікони почули незрозумілий хрускіт дерева, що виходить з місця її сховку. Увійшовши, вони побачили диво, що щойно сталося: обидві частинки «Байбузівської ікони Богородиці» зрослися. Іншим дивом, яке жителі Байбузів сприймають як дійсне заступництво Божої Матері є те, що їхнє село не постраждало від фашистів так сильно, як постраждали околицьні села, незважаючи на їх близькість до партизанських Мошнівських гір.

Останні тридцять років ікона зберігалася в благочестивої жительки села Байбузів Софії Юхимівни Настенко, і саме з її будинку образ Божої Матері був перенесений у новозбудований храм Успіня Богородиці. І вже невдовзі святиня, що повернулась до храму, знову виявила свою чудодійну силу. Почувши про благодатну ікону, у Байбузи на молитву почала приїжджати з батьками з Черкас дівчинка, що хворіла раком щитовидної залози. Родина слізно молила Божу Мати про зцілення, – й Владичиця припинила страждання дитини, – здійснилось нове чудо, дівчинка зцілилася. 7 листопада 2001 року на освячені Свято-Успенської церкви була присутня жінка, про яку говорять, що приїхавши до Байбузів, вона навіть не могла самотійно ходити; а тепер одержавши зцілення по молитві, на подяку пожертвувала особисті кошти для придбання

церковних дзвонів. Нинішньому настоятелю храму протоієрею Георгію Робаку відомі й інші випадки зцілень.

«Байбузівська ікона Богородиці» написана олійними фарбами на дереві, покритому ґрунтом – левкасом, і можна допустити що походить вона з намісного ряду старовинного церковного іконостасу. За стилістичними особливостями час створення ікони можна віднести до межі XVIII – XIX століть. Її творці невідомими: якщо насправді це оригінал Байбузівської ікони – то вона можливо зроблена напівпрофесійними місцевими майстрами з середовища селян чи монахами з Мошногірського монастирю; а якщо це лише її пізніший список, – тоді швидше за все вона написана в майстернях Києво-Печерської лаври.

Іконографічний тип «Байбузівської ікони Богородиці» близький до канону одного з найпоширеніших богородичних образів на Україні – ікони «Одигітрії» («Провідниці»). На іконі ми бачимо фігуру маленького Ісуса Христа, що сидить на лівій руці поясного зображення Діви Марії. Між Їого фігурою та фігурою Їого Пречистої Матері ніби утворюється невидимий смисловий простір-наповнення, що водночас свідчить і про їх духовну єдність, і про їх певну відстороненість та самотійність, унікальність та особистістність завдань. Обидва обличчя виразно вималювані, й за рахунок цього оптично збільшуються форми очей, носа, уст, тонкі довгі брови. Погляди Діви Марії й Богонемовляти Ісуса промовисто звернені до глядача; загальний рух обидвох фігур врівноважений, гармонійно та пропорційно вписаний в вертикальний формат дошки.

До простих, видимо укрупнених форм тіла й стриманих рухів Богородиці, невідомим іконописцем ніби протиставляються невеликі маси тіла й промовисті емоційні жести Богонемовляти. Контрастна, виразно асиметрична взаємодія обидвох фігур в середній по вертикалі частині образу вагомо врівноважується майже дзеркальною симетрією великого німбу Діви Марії – згори та орнаментованим вигином складок Її мафорію – внизу. Своєю правою рукою маленький Ісус благословляє, а лівою тримає сферу – символ Раю (хоча за каноном «Одигітрії» це зазвичай сувій чи Євангеліє); рух ніжок і положення всієї фігури відповідає іконографічному типу Христа-Пантократора. З догматичної точки зору головне значення образу Спасителя в іконі «Одигітрії» – прихід у земний світ Небесного Царя та Судді як Сина Божого та Сина Людського. На

відміну від іконографічного типу «Елеуси», де основною ідеєю є взаємність відносин Богоматері й Богонемовляти і свідчення про Їх безмежну любов; в байбузівській іконі «Одигітрії» смисловим центром композиції стає фронтальна фігура Ісуса Христа, звернена до стоячого в молитві християнина з безмовною проповіддю, вираженою в Його лику та жестах, в кольоровій символіці одягу та символічному зображенні сфери. В «Байбузівській іконі Богородиці» фігура Богонемовляти ніби презентується в другому й більшому за розміром смисловому колі, утвореному охоронною пластикою фігури Богородиці, та підсиленому активним звучанням кольорів її одягу й монументалізмом її форм. Її фігура також зображена майже фронтально із ледь помітним нахилом голови, та з промовистим й переконливим жестом правої руки, що вказує на маленького Ісуса й сферу в Його руках, й наголошує на Його давноочікуваному приході як Месії.

Ікона написана в манері дуже близькій до традицій наївного малярства, про що свідчить прискіплива реалістичність з якою виконані лики та руки, сильне намагання виявити об'єм при значній диспропорційності їх форм; та характер письма одягу, що є доволі площинним і без світлотіньового моделювання. При огляді ікони можна припустити, що вбрання Ісуса Христа написане з несвідомим бажанням проявити значимість Його невеличкої фігури, виділити її. Драпірування гіматію і хітону – насичено-емоційне, складне по силуету, відчутна спроба відтворити певні елементи та характер бароковості складок тканини, яскраво виявлене світлотіньове моделювання. На відміну від нього характер одягу Діви Марії є доволі узагальнений та локальний в своєму кольоровому звучанні, майже відсутнє світлотіньове моделювання, складок небагато й вони надзвичайно просто задрапіровані. Фігури написані в притаманній народному світогляду кольоровій гармонії, збудованій на домінанті теплих звучних кольорів кіноварного мафорію Богородиці і золотистого гіматію Богонемовляти. Їх співвідношення підсилюються активними акцентами блакитної сфери, світлого хітону Ісуса Христа й темної, майже ультрамаринової підкладки мафорію. Кольорове звучання насичено теплого по кольору силуету також посилюється через контраст його мас та абрисів з холодним світлим тлом в якому домінують напівпрозорі вохри та блакитні тони майже графічних сьайв навколо обидвох фігур.

«Байбузівська ікона Богородиці» виразно презентує одну з основних ідей християнства: втілення Божественного Начала в Земній подобі – народження Ісуса Христа, Спасителя світу зі смиренної на те згоди Діви Марії. В образі Богонемовляти невідомий нам іконописець проявляє і вшановує новий життєвий смисл подарований людству Ісусом Христом, який повинен наповнити все і всякого; а в образі Богородиці – Цариці Небесної, ми бачимо уособлення люблячого материнського серця, яке через власне внутрішнє горіння в Бозі стає в акті Богонародження центром очищеної та оновленої Вселеної. Можливо і тому найчастіше чудотворними стають саме ікони Богородиці, атже навколо Небесної Владичиці Діви Марії молитовно збирається християнський світ в любовному пориві до преображення людської особистості, і саме в них релігійне натхнення і художня творчість іконопису досягає найвищої межі.

На жаль, іконописні скарби краю, а зокрема, чудотворні та місцево шановані ікони, є дуже незахищеними перед посяганнями грабіжників, і ми маємо непоодинокі випадки викрадення їх з храмів. Більшість пам'яток потребують належних реставраційних заходів та надійної охорони. Повноцінне пізнання історії чудотворних образів Черкащини можливе лише при максимально різносторонньому вивченні явища, що розкриється не лише через традиційні для богослов'я, мистецтвознавства та історії ракурси, а й використає найсучасніші ідеї наукових досліджень в царині природничих наук, фізики, хімії та інших. Існує нагальна необхідність в пошукових поїздках по регіону, що дозволять виявити нові пам'ятки для можливої подальшої канонізації, зібрати та систематизувати згадки про чудотворення ікон вже прославлених Церквою. Звичайно ж, всі це необхідно проводити комісії в складі духовних осіб, мистецтвознавців, істориків та науковців. Повернення та атрибування вивезених за кордон емігрантами чи викрадених грабіжниками пам'яток, зведення їх мистецьких ознак до єдиної системи релігійного світогляду українського народу, – всі ці дії дозволять нам краще усвідомити сукупність багатьох історичних та культурних процесів на теренах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богородиця в українському фольклорі / Зібр. та впоряд. Г. В. Коваль. — Львів: Афіша, 2006. — 280 с.
2. Бобров Ю. Г. Основы иконографии древнерусской живописи. — Санкт-Петербург: Мифрил, 1995. — 256 с.
3. Евдокимов П. Искусство иконы: Богословие красоты. — Тверь: Христианская жизнь, 2005. — 386 с.
4. Лихач Л., Корнієнко М. Ікони Шевченківського краю: Альбом. — Київ: Родовід, 2004. — 180 с.
5. Мандри Україною. Золота підкова Черкащини: Путівник / Черкаський благодійний фонд «Золота підкова». — Київ: ТОВ «АДЕФ-Україна», 2007. — 232 с.
6. Похилевич Л. І. Сказания о населенных местностях Киевской губернии — Киев, 1864. — С. 626–627.
7. Черкащина у храмобудівництві. /Ред. колегія та упоряд. Е. А. Левицька, А. В. Барчук та ін. — Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю., 2008. — 252 с.
8. Чудотворные и местночтимые иконы Святой Руси, на земле Украинской просиявшей [в трех частях]. — I часть. — Киев: Типография «Лайт-Принт», 2005. — 264 с.
9. Чудотворные и местночтимые иконы Святой Руси, на земле Украинской просиявшей [в трех частях]. — II часть. — Киев: Типография «Лайт-Принт», 2005. — 264 с.
10. Якименко М. М. Містечко ратників та майстрів: З історії села Мошни. — Київ: Просвіта, 2007. — 104 с.

**THE MIRACLE-WORKING ICONS OF CHERKASHCHYNA
(ALSO REFERRED TO AS CHERKASY REGION):
HISTORICAL CONTEXT AND ICONOGRAPHIC SINGULARITY
(the Baibusy Icon of the Mother of God,
the Moshny Suho-Kaligorskiy Icon of the Mother of God)**

Lesja KORZH

*senior professor of Kyiv National University of Technology and Design,
Cherkasy, Ukraine*

Annotation. *The article is dedicated to two Orthodox miracle-working icons of the Mother of God from the villages of Moshny and Baibusy in Cherkasy region. The origin of these icons and their miracle-working effects are revealed. Description of peculiarities of their iconography and painting style are described in the article.*

Key words: *Orthodox miracle-working icon, dogmatic doctrine of the Church, icon-painting canon, painting style, iconography of the Mother of God and the Infant Christ images.*